

Kroniek

H.J.C.C.J. Wilschut

Nogmaals het getuigenis van antwoord 80 HC

In het septembernummer van ons blad schreef ik in de Kroniek over ‘Het getuigenis van antwoord 80 HC’. Dit naar aanleiding van het voornemen van de Christian Reformed Church in Amerika om een voetnoot te plaatsen bij antwoord 80 HC. En de reactie daarop van de Gereformeerde Oecumenische Raad. Op de Kroniek in kwestie ontving ik twee reacties, waarop ik nader wil ingaan.

Laat ons dan in brood en wijn...

Even voor de duidelijkheid: beide reacties stemden in met de teneur van mijn artikel. Antwoord 80 HC geeft een betrouwbare weergave van de roomse leer over de mis. Die leer kent twee kernpunten. Wil het offer van Golgota effect hebben, dan moet het nog steeds als offergave aan God worden aangeboden (1). Brood en wijn worden daarbij veranderd in het eigen lichaam en bloed van Christus (2). Geen wonder dat antwoord 80 HC zegt: dat is in de grond van de zaak - feitelijk, ook al bedoel je het niet zo - een verloochening van het enige offer van Christus en een vervloekte afgoderij. Het offer van Christus heeft geen enkele aanvulling nodig. En brood en wijn aanbidden alsof het Christus zelf is, is het schepsel vereren in plaats van de Schepper. Een vorm van afgoderij, die - zoals steeds bij afgoderij het geval is - door de Schrift vervloekt wordt.

Ja, maar hoe kan er dan binnen de GKV Lied 360 (uit het *Liedboek voor de kerken*) gezongen worden? Daar staat het dan toch maar in het eerste couplet: ‘Laat ons dan in brood en wijn met Uzelf gespijzigd zijn.’ Sta je met deze taal niet met anderhalf been in de roomse kerk? En loopt dat er niet op uit, dat je - al zingend - met twee benen in die kerk belandt?

Fijn wanneer u meedenkt! Ook wanneer u kritisch meedenkt. Niet altijd zal daarop in deze rubriek gereageerd worden. In dit geval lijkt me de aangesneden kwestie ook voor u als lezers van belang.

Het lichaam en bloed van de Heer

Hoe de dichteres - Inge Lievaart - de gewraakte regels in Lied 360:1 bedoeld heeft, is niet de belangrijkste vraag. Overigens laat zich vermoeden dat zij deze regels allerminst romaniserend - in de richting van de roomse kerk - bedoeld heeft. Dit gezien haar kerkelijke achtergrond. Zie daarvoor de (gedateerde) informatie in *Een Compendium van achtergrondinformatie bij de 491 Gezangen uit het Liedboek voor de kerken*, Zoetermeer 1998 (derde druk), p. 1199-1200. Belangrijker is de vraag: zijn deze regels als zodanig schriftuurlijk verantwoord? Zodat zij in het kader van een gereformeerde kerkdienst gezongen kunnen worden?

Er wordt in Lied 360:1 een tamelijk direct isgelijktaken gezet tussen brood en wijn aan de ene kant en het lichaam en bloed van de Heer anderzijds. Alhoewel. Het gaat ook weer niet om een *absoluut* isgelijktaken. Laat ons *in* brood en wijn met Uzelf gespijzigd zijn. Enig reliëf is er wel.

Alleen, dergelijke isgelijktakens vind je ook in de Schrift. Denkt u bijvoorbeeld aan 1 Korintiërs 11:27, waar Paulus zegt: Daarom maakt iemand die op onwaardige wijze van het brood eet en uit de beker van de Heer drinkt, zich schuldig tegenover het lichaam en bloed van de Heer. Onwaardig eten en drinken stelt je maar niet schuldig tegenover brood en wijn, maar tegenover het lichaam en bloed van de Heer zelf. Daarbij denkt de apostel uiteraard niet aan een *verandering* van brood en wijn in Christus' eigen lichaam en bloed. Maar voor het geloof *gelden* ze wel als

zodanig. Uit kracht van de belofte van het evangelie, waarvan ze teken en zegel zijn. Voor het geloof komen in brood en wijn het lichaam en bloed van de Heer mee. Niet substantieel. Maar uit kracht van Gods belofte.

Vandaar dat de Heidelbergse Catechismus in antwoord 78 zegt: Ook al verandert bij het avondmaal het brood niet in het eigen lichaam van Christus, het wordt wel het lichaam van Christus genoemd, *overeenkomstig de aard van de sacramenten en de manier waarop de Heilige Geest hierover spreekt*. Het sacrament is tastbaar onderpand van de belofte. En de kracht van de garantie is zo sterk, dat je hier met een gerust hart een isgelijktteken kunt zetten. De Heilige Geest gaat ons erin voor.

Zorg

De zorg van de briefschrijver over Lied 360:1 lijkt mij te berusten op een misverstand. Hoe je ook denkt over de dichterlijke kwaliteiten van Inge Lievaart, vanuit Schrift en belijdenis is er met Lied 360:1 niets mis, althans voorzover ik dat kan beoordelen. Het laat zich goed gebruiken in een gereformeerde avondmaalsliturgie, volgens de aanwijzingen die de dichteres zelf daarvoor geeft in het eerder genoemde *Compendium*, p. 819.

Hoe komt het dat deze regels uit Lied 360:1 een dergelijke zorg en zelfs verontrusting oproepen? Waarom bleef de taal van antwoord 78 HC buiten beeld? Hoe dat precies bij de briefschrijver zit, kan ik niet beoordelen. Daar blijf ik dan ook vanaf. Maar je merkt dat vaker als het gaat om het Liedboek. Er blijft soms een zekere huiver. Die het moeilijk maakt om onbevangen om te gaan met wat er staat.

Daarvoor is best begrip op te brengen. Jarenlang was het Liedboek binnen de GKV 'not done'. En laten we eerlijk zijn, er staan ook heel wat aanvechtbare en zelfs malle verzen in. 't Is niet voor niets dat we als kerken *selecteren* uit het Liedboek. Menig lied is onbruikbaar in een gereformeerde kerk(dienst). Kritische toetsing is geen overbodige luxe.

Daarbij geldt de keus van de GS bepaald niet als het laatste woord. In Amersfoort werd een nieuwe reeks liederen geselecteerd. De kerken mogen dat narekenen. Zoals zij ook bij een volgende GS bezwaren tegen de keus van de GS Amersfoort mogen indienen. Ook met inmiddels aanvaarde liederen kun je zo je problemen houden. Om maar iets te noemen: het overwinnende licht in Lied 1 blijft vragen oproepen. Zoals het ook de vraag blijft: moet het aantal geselecteerde liederen nu echt zo hoog opgevoerd worden? En toch. Laten bij ons kritisch toetsen niet onze vragen en zorgen het uitgangspunt zijn. Laten we kijken naar wat er staat. Met een open Bijbel als maatstaf. En met de gereformeerde belijdenis als genormeerde norm. Dan vallen er liederen tegen. Dan vallen er ook liederen mee!

Persoon en zaak

Een andere lezer van ons blad zond mij een artikel toe van ds. D.H. Borgers, destijds SoW-predikant te Rijssen, geciteerd in de *Gereformeerde Kerkbode voor Overijssel enz.* van 13 juni 1998. In dit artikel wijst ds. Borgers op een verschil tussen de uitspraken van het Concilie van Trente 1545-1563 en antwoord 80 HC. Het Concilie van Trente vervloekt *personen*. De Heidelbergse Catechismus noemt een bepaalde *leer* vervloekt. Hier is de Heidelbergse Catechismus milder dan Trente!

Bij de voorbereiding van de Kroniek over antwoord 80 HC had ik voor mijzelf dit verschil genoteerd. Toch aarzelde ik om er veel nadruk op te leggen. Natuurlijk, er zijn over de persoonlijk gerichte vloekspraken van Trente kritische noten te kraken. Paulus kon het rechtstreeks zeggen:

Wie een ander evangelie verkondigt dan ik gedaan heb, die is vervloekt (Gal. 1:7-10). Daar was hij dan ook apostel voor. Een dergelijk rechtstreeks gezag heeft de apostolische kerk niet. Die kerk kan niet krachtens het eigen kerk-zijn vervloeken, maar heeft 'slechts' (tussen aanhalingstekens, want het is nog heel wat!) de bijbelse woorden van vloek en zegen te bedienen en te handhaven. Maar - dat kan wel degelijk concrete personen betreffen. Op dat punt kun je Trente moeilijk verwijten maken. Wel dat men over mensen Gods vloek uitsprak vanwege hun gehoorzaamheid aan het evangelie. Oftewel, men vloekte, waar het evangelie zegende. Met name daar wringt de schoen!

De toon van de Heidelbergse Catechismus is zakelijker dan die van Trente. Op zichzelf spreekt dat aan. Onderscheid maken tussen persoon en zaak kan helpen om lijnen open te houden. Zodat de verhoudingen niet bij voorbaat vertroebeld worden door persoonlijke veroordelingen. Toch past hier een relativerende opmerking. Al kun je persoon en zaak onderscheiden, ze laten zich - zeker als het gaat over dwaalleer - niet van elkaar abstraheren. Wie zich met een bepaalde dwaalleer identificeert, deelt in de bijbelse veroordeling van zo'n leer. Die ook voor jou persoonlijk kerkelijk gevolgen kan krijgen.

Bovenstaande overwegingen waren de reden, dat ik in september op dit verschil tussen Trente en antwoord 80 HC niet nader ben ingegaan. Nu iemand van u het aan de orde stelt, wil ik het alsnog doen. Hier leek me een nadere toelichting nodig. Blijft u vooral meedenken! Zo kunnen we samen verder komen.

De Geest en de preek

Het is de bedoeling dat de Kroniek zoveel mogelijk op de kerkelijke actualiteit ingaat. Althans voorzover dat bij een maandblad mogelijk is. Dan blijven er wel eens dingen liggen, die ik graag aan u zou doorgeven. Geen nood. Sommige publicaties blijven actueel, ook al dateren ze van een aantal maanden terug. Zeker wanneer ze over de prediking gaan. Dat onderwerp blijft boeien. Je hebt er dan ook elke week mee te maken!

De zondagse preek: spitsuur van de Heilige Geest

Onder bovenstaande titel gaf de Nederlands gereformeerde predikant ds. H. de Jong een brochure uit. Met daarin de lezing die hij dit jaar hield op een predikantenconferentie van de Nederlands Gereformeerde Kerken.

In alle toonaarden voert De Jong het pleit voor preken *op niveau*. De zondagse preken zijn primair voor de geméente bedoeld. Het gaat er niet allereerst om om buitenstaanders te bereiken. Maar om de gemeente toe te rusten. Zodat die het evangelie kan verbreiden. Dus moet de preek inhoudelijk gehalte hebben. Omdat het bediening van het Woord heeft te zijn. Vanuit een degelijke exegese. Dat mag nu actuele prediking heten: vanuit de eigen actualiteit van de Schrift. Niet de wensen en begrenzings van de hoorders moeten het uitgangspunt zijn. Durf maar het nodige van je hoorders te vragen: anders verkneutert de boel.

Het Woord prediken houdt in: het *evangelie* verkondigen. Zonde en genade zijn geen gepasseerde stations. Vertel maar welke hoge prijs er voor de gemeente betaald werd: bediening van de verzoening. Die als zodanig bediening van de sleutelmacht is.

Op zichzelf vertelt De Jong hiermee geen nieuwe dingen. Toch is het goed dat het weer eens hardop gezegd is. Ook vrijgemaakt gereformeerde predikanten kunnen er hun winst mee doen.

Het meest van belang lijkt mij de nadruk die De Jong legt op het feit *dat het (gepredikte) Woord het belangrijkste middel is waardoor de Geest in deze wereld werkzaam wil zijn*. 'Met name het Woord is zijn wapen. Voor velen lijkt het evenwel alsof de Geest andere dingen aan zijn hoofd heeft, wat de aandacht voor het Woord niet ten goede komt' (p. 5). De Jong constateert in de hedendaagse samenleving zoiets als een woordnood: in z'n algemeenheid raakt het woord uitgehold. In die woordnood deelt ook het Woord. Alle reden om de Heilige Geest aan te roepen, een smeekgebed om de kracht van de Geest in het Woord. Want van dat gepredikte Woord zullen we het moeten hebben. Bij alle hedendaagse aandacht voor de Heilige Geest en zijn gaven is het goed te bedenken dat de zondagse prediking zijn *first priority* is.

De manier waarop De Jong deze laatste stelling illustreert (vanuit Joh. 20:22-23), vind ik wat minder overtuigend. Dat hoeft hier niet verder uitgewerkt te worden. Onder de stelling als zodanig zet ik graag een dikke streep. Het Woord en de prediking van dat Woord zijn de weg van de Geest naar een mensenhart. Die weg is lang niet zo spectaculair als de bijzondere gaven van de Geest. Juist in die - naar mensenmaatstaf - onaanzienlijke weg van Woord en prediking blijkt de kracht van de Geest. Op de Pinksterdag van Handelingen 2 zag je tongen als van vuur en hoorde je spreken in vreemde talen. Het maakte verschillende reacties los. Verbazing. Spot. Maar geen geloof. Dat kwam toen Petrus ging preken. Toen werden mensen in hun hart geraakt (Hand. 2:37). Pas dan gaan de bijzondere gaven van de Geest je ook wat zeggen. Blijkbaar moeten we de bijbelse les steeds opnieuw leren. De les, die Luther tegenover de geestdrijvers van zijn tijd al kernachtig onder woorden bracht: 'Zij zeggen maar: de Geest, de Geest, de Geest! Maar dan zeg ik: het Woord, het Woord, het Woord!' Juist dan ben je geestelijk-op-z'n-bijbels.

Gebed

Op de zogenaamde 'Haamstede Conferentie' - een conferentie die voornamelijk bezocht wordt door bevindelijk-gereformeerde predikanten - hield op 30 augustus jl. de christelijke gereformeerde hoogleraar dr. A. Baars een lezing over de prediking. Eén element van wat hij zei, wil ik er graag uitlichten. En wel over de *voorbereiding* op de preek door de predikant. 'Laat iemand die het Woord bedient het niet wagen zijn mond open te doen voordat hij gebeden heeft.' En dan niet voor de vorm. Maar omdat de belofte van de Heilige Geest werkelijk de pleitgrond is bij al het ambtelijk werk. En daar mag je vrucht op verwachten. Ook wanneer je als predikant wat minder getalenteerd bent dan je collega's. Niet omdat jij beter preekt. Maar omdat je meer bidt. 'Veel op zichzelf goede preken blijven vruchteloos vanwege het gebrek aan het voortdurend gebed tijdens de voorbereiding.' Voor nadere informatie verwijs ik u naar de verslagen in *ND* en *RD* van 31 augustus jl.

Het lijkt op het eerste gezicht een gewaagde stelling van prof. Baars. Er zijn ook best kanttekeningen bij te plaatsen. Wordt de vrucht van de preek bepaald door de vroomheid van de prediker? Kan de Here niet met kromme stokken zijn rechte slagen slaan? Toch zet de stelling van prof. Baars aan het denken. Al was het alleen al om diep te beseffen hoe afhankelijk je als prediker bent van de Heilige Geest. En hoezeer dat om gemeend gebed vraagt, zowel bij het maken als bij het houden van de preken. Of de Here inzicht wil geven in zijn Woord. En onderwerping aan zijn Woord. Zodat je niet je eigen gedachten laat heersen over dat Woord.

Dan mag je zegen op je prediking verwachten. Over de maat van die zegen hoef je het dan niet zo lang te hebben. Laat dat maar aan de Here over. Maar - ben je bedienaar van het Woord, zoek dan de leiding van de Geest van dat Woord. Zodat Hij via jou *zijn* werk kan doen.

Tegelijk wil ik er iets aan toevoegen. De prediker moet zich biddend voorbereiden. Laat daar ook een biddende gemeente omheen staan. En dan niet alleen op zondagochtend. Dan is als regel de

preek al klaar. Bidt u vooral ook door de week voor uw dominee. Of God hem wil leiden door zijn Geest. Dat gebed komt met rente naar jezelf terug. En - durf nog maar eens te mopperen op je dominee en zijn preken, wanneer jij niet voor hem gebeden hebt. De man kan echt niet zonder. De *gemeente* kan niet zonder!

Veni Creator Spiritus. *Kom*, Schepper Geest!

Afgesloten op 21 oktober 2005.